

Projekt

**ZARZĄDZENIE
REGIONALNEGO DYREKTORA
OCHRONY ŚRODOWISKA W GDAŃSKU**

z dniar.

**w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody
„Cisy w Czarnem”**

Na podstawie art. 19 ust. 6, w związku z art. 20 ust. 3 i 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651 ze zm. ¹⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. Ustanawia się plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Cisy w Czarnem”, zwanego dalej „rezerwatem”.

§ 2. 1. Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie ekosystemów leśnych z liczną populacją cisa pospolitego *Taxus baccata*.

2. Przyrodniczymi i społecznymi uwarunkowaniami realizacji celu, o którym mowa w ust. 1, są:

- 1) zachowanie naturalnego stanowiska cisa;
- 2) obniżony stan zdrowotny cisów oraz niewystarczające naturalne odnowienie cisa;
- 3) niewłaściwe warunki ekologiczne dla cisa, konieczność wprowadzenia działań ochrony czynnej dla ich poprawy;
- 4) znaczny wiek drzewostanów ekosystemów leśnych;
- 5) obecność gatunków obcych siedliskowo w drzewostanach rezerwatu;
- 6) znaczne bogactwo ornitofauny i bioty porostów;
- 7) położenie rezerwatu na obrzeżach kompleksu leśnego, w sąsiedztwie przesuszonych łąk;
- 8) nieznaczna antropopresja.

§ 3. Obszar rezerwatu objęty jest ochroną czynną.

§ 4. Identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków wskazuje załącznik nr 1 do zarządzenia.

§ 5. Działania ochronne na obszarze ochrony czynnej, z podaniem rodzaju, zakresu oraz lokalizacji tych działań określa załącznik nr 2 do zarządzenia.

§ 6. 1. Określa się następujące ustalenia do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rzeczenica, miejscowych planów

¹⁾ Zmiany ustawy wynikają Dz. U. z 2014 r. poz. 926, z 2015 r. poz. 1045, z 2016 r. poz. 422 oraz M.P. z 2015 r. poz. 1064.

zagospodarowania przestrzennego, planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych:

- 1) zachować leśny charakter gruntów położonych w otoczeniu rezerwatu (działki ewidencyjne oznaczone jako 3252, 3253, 3262, 3263/1, 3275/2, 3274 obrębu Dzików;
- 2) zachować dotychczasowy sposób użytkowania, tj. użytki zielone lub nieużytki, na obszarach oznaczonych jako działki nr 295/1 i 297 obrębu Dzików;
- 3) w promieniu 1 km od rezerwatu nie wykonywać żadnych działań, które obniżyłyby poziom wód gruntowych w rezerwacie.

§ 7. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Załączniki do zarządzenia
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku
z dnia r.

Załącznik Nr 1

Identyfikacja oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków.

Lp.	Identyfikacja zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych	Sposoby eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków
Zagrożenia istniejące wewnętrzne		
1.	Zbyt duże zwarcie we wszystkich warstwach drzewostanu powodujące znaczne zacienienie - obumieranie starszych osobników cisa i zamieranie siewek.	Polepszenie warunków świetlnych dla cisa poprzez stopniowe usuwanie lub obrączkowanie starszych drzew oraz podrostu, podszytu i nalotu gatunków drzew konkurencyjnych dla cisa oraz, w miarę potrzeby – orlicy.
2.	Obecność gatunków niezgodnych siedliskowo i odnawiających się: świerka i czeremchy amerykańskiej - zniekształcenie fitocenoz leśnych; - konkurencyjny wpływ na cisa.	1) Usuwanie świerka i czeremchy amerykańskiej; 2) wskazane stopniowe usuwanie świerka i czeremchy amerykańskiej z otoczenia rezerwatu w celu ograniczenia dostawy nasion świerka do rezerwatu.
Zagrożenia istniejące zewnętrzne		
3.	Zgryzanie cisów przez zwierzyńcę płową i zające.	Wymiana lub remont całego ogrodzenia rezerwatu; w przypadku konieczności – ogradzanie pojedynczych osobników lub ich grup wewnątrz rezerwatu.
4.	Nieustabilizowane warunki wodne w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu (wpływ rowów melioracyjnych).	Budowa przytamowań na rowach w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu (oddz. 252/262 oraz 262/274) – 4 progi o wysokości piętrzenia ok. 0,2 m od dna rowu.
Zagrożenia potencjalne wewnętrzne		
5.	Zbyt gwałtowna lub znaczna zmiana oświetlenia cisów na skutek działań ochronnych lub czynników naturalnych (wiatrołomy, zamieranie drzew).	1) Wykonywanie działań ochronnych stopniowo, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb poszczególnych osobników cisa; 2) usuwanie obumierających drzew lub konarów stwarzających zagrożenie wywrotu na osobniki cisów.
6.	Płoszenie ptaków lub utrata miejsc lęgowych na skutek działań ochronnych służących ochronie cisa w rezerwacie.	1) Dostosowanie terminu prac do okresu lęgowego ptaków obejmującego okres od początku marca do końca sierpnia; 2) pozostawienie drzew dziuplastych;

		3) monitoring ornitofauny rezerwatu.
7.	Niekorzystny stan środowiska glebowego, tj. obecność grubej warstwy ściółki bukowej oraz patogenicznych grzybów, np. <i>Cylindrocarpon radicicola</i> .	W razie potrzeby przeprowadzenie oceny obecności, ilości i wpływu grzybów na cisa oraz opracowanie metody ograniczania ich wpływu.
Zagrożenia potencjalne zewnętrzne		
8.	Rębnie w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu powodujące odsłonięcie stanowiska cisa oraz płoszenie ptaków.	1) Nie wykonywanie rębni w odległości przynajmniej dwóch wysokości drzewostanu od granicy rezerwatu; 2) nie wykonywanie prac generujących hałas w sąsiedztwie rezerwatu w okresie lęgowym ptaków obejmującym okres od początku marca do końca sierpnia.
9.	Antropopresja.	1) Ukierunkowanie ruchu turystycznego w rezerwacie – wyraźne oznakowanie granic rezerwatu i udostępnionego szlaku, ustawienie tablic informacyjnych i edukacyjnych, utrzymanie lub odbudowa infrastruktury turystycznej (wiaty) poza granicami rezerwatu; 2) Utrzymanie dotychczasowego sposobu zagospodarowania otoczenia rezerwatu (lasy, użytki zielone i nieużytki).

Załącznik nr 2

Działania ochronne na obszarze ochrony czynnej, z podaniem rodzaju, zakresu oraz lokalizacji tych działań.

Lp.	Rodzaj działań ochronnych	Zakres działań ochronnych	Lokalizacja działań ochronnych ²⁾
1.	Polepszenie warunków ekologicznych dla cisa poprzez ograniczenie wpływu gatunków konkurencyjnych.	1) Ogławianie, obrączkowanie lub usuwanie pojedynczych drzew, które nadmiernie zacieniają cisa; prace wykonać w kilku etapach, po indywidualnym określeniu potrzeb dla poszczególnych osobników cisa; 2) usuwanie nalotu, podszytu i podrostu brzozy, świerka oraz czeremchy amerykańskiej oraz, w przypadku zwarcia utrudniającego rozwój cisa, buka i innych gatunków drzew i krzewów; 3) podczas prac wskazanych w pkt 1) i 2) unikać gwałtownych i znacznych zmian	1)-8) Oddziały: 262a, b, h, i; 9) oddziały: 262c, f, g.

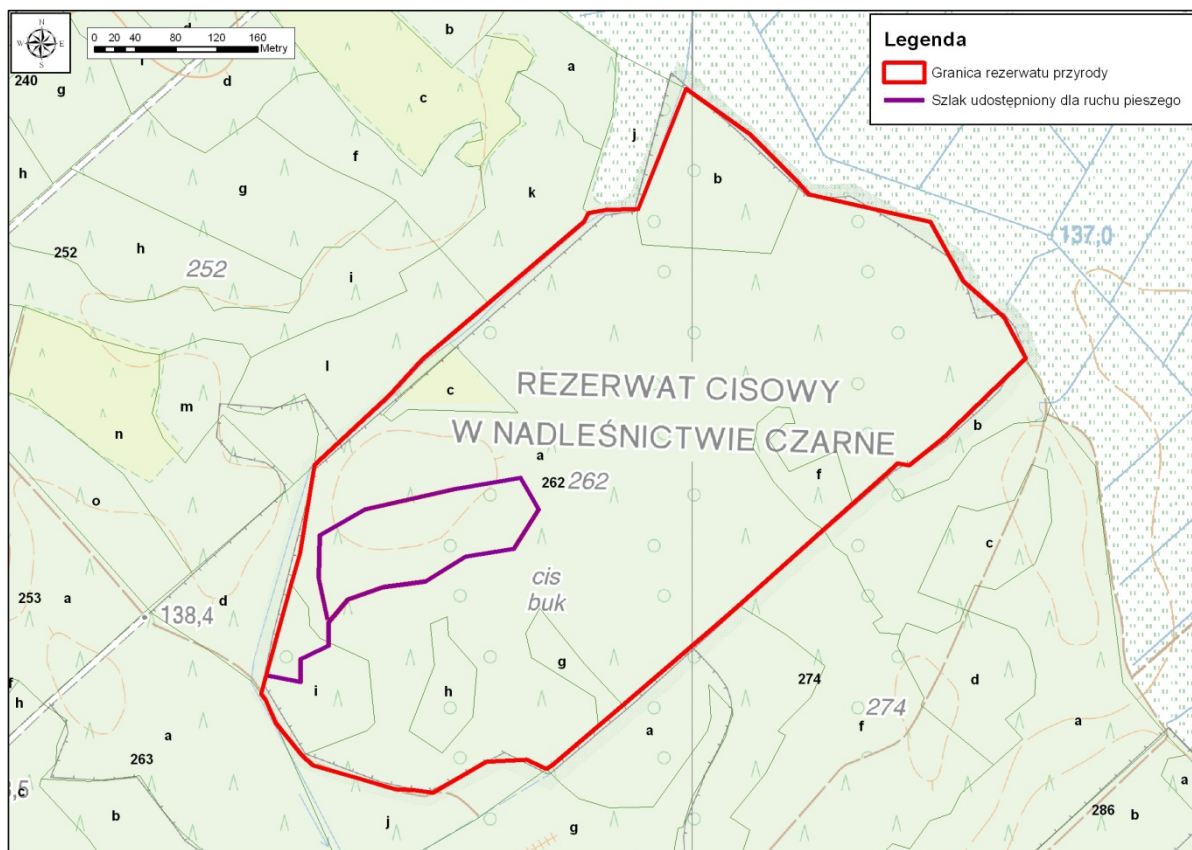
²⁾ Nadleśnictwo Czarne Człuchowskie, obręb Międzybórz, wg PUL na lata 2012-2021.

		<p>warunków świetlnych, nie powodować dużego odsłonięcia bocznego starszych osobników cisów;</p> <p>4) wycięte drewno pozostawić w rezerwacie, poza sytuacjami, gdy jego nadmiar będzie utrudniał odnowienie cisa lub stwarzał zagrożenie pożarowe;</p> <p>5) ww. prace wykonać poza sezonem lęgowym ptaków obejmującym okres od 1 marca do 31 sierpnia; pozostawiać wszystkie drzewa dziuplaste (stojące), z wyjątkiem drzew bezpośrednio zagrażających cisom;</p> <p>6) eliminowanie orlicy w miejscach, w których tworzy zwarte płyty i uniemożliwia rozwój siewek cisa – wg potrzeb;</p> <p>7) usuwanie gatunków konkurencyjnych runa i motyczenie zwartych kobierców ścioly bukowej – wokół nasiennych osobników cisa, w miarę potrzeb;</p> <p>8) powierzchnia objęta pracami wskazanymi w pkt. 1-7: 25,04 ha;</p> <p>9) usuwanie gatunków inwazyjnych, tj. czeremchy amerykańskiej oraz świerka, z potencjalnych siedlisk, na których może występować cis; na powierzchni 1,5 ha.</p>	
2.	Ograniczenie mechanicznych uszkodzeń cisów.	Usuwanie drzew lub konarów obumierających i stwarzających zagrożenie wywrotu na osobniki cisów – wg indywidualnych potrzeb.	Oddziały: 262a, b, h, i.
3.	Zabezpieczenie rezerwatu przed zwierzyną płową oraz zajęcami.	<p>1) Remont lub odbudowa ogrodzenia wokół rezerwatu (optymalnie siatka leśna o wysokości min. 2 m, wkopana w ziemię lub zabezpieczona w sposób uniemożliwiający przedostawanie się zwierząt pod ogrodzeniem) – na długości ok. 2400 m; utrzymywać w dobrym stanie bramę wjazdową i bramkę;</p> <p>2) regularna kontrola ogrodzenia, naprawa uszkodzeń – wg potrzeb;</p> <p>3) indywidualna ochrona pojedynczych młodych cisów lub jego grup, np. kołpakami lub tunelami z siatki – wg indywidualnych potrzeb; konieczna regularna kontrola osłon (usuwanie</p>	Ad. 1) i 2) Wokół rezerwatu; ad 3) cały rezerwat; ad. 4) oddział 262a.

		<p>zgrupowanych w nich liści, nie dopuszczenie do hamowania wzrostu lub uszkodzenia rosnących cisów przez zbyt małe osłony);</p> <p>4) usunięcie resztek starego ogrodzenia wewnątrz rezerwatu – w sposób nie powodujący zagrożenia dla cisów.</p>	
4.	Ukierunkowanie ruchu turystycznego w celu ograniczenia antropopresji.	<p>1) Wyraźne oznakowanie udostępnionego szlaku, ustawienie tablic informacyjnych i edukacyjnych;</p> <p>2) dopuszczenie wycięcia obumierających drzew zagrażających bezpieczeństwu ludzi przy szlaku (z pozostawieniem w miejscu nie kolidującym ze szlakiem).</p>	Wyznaczony szlak pieszy – wg mapy zał. 3 do zarządzenia.
5.	Monitoring populacji cisa oraz efektów wykonywanych działań ochronnych.	<p>1) Utrzymywanie istniejącej numeracji cisów, uzupełnianie w miarę potrzeb brakujących numerów;</p> <p>2) ocena stanu zdrowotnego wszystkich cisów (powyżej 1,5 m wysokości) oraz zagrożeń – po 10 latach obowiązywania planu;</p> <p>3) rejestrowanie lokalizacji i zakresu prac wykonanych przy odsłanianiu cisów (z uwzględnieniem istniejących numerów);</p> <p>4) w razie potrzeby przeprowadzenie oceny obecności, ilości i wpływu grzybów na cisa oraz opracowanie metody ograniczania ich wpływu.</p>	Cały rezerwat.
6.	Monitoring populacji ptaków.	Ocena obecności i statusu lęgowego wybranych gatunków ptaków: dzięcioł czarny <i>Dryocopus martius</i> , muchołówka mała <i>Ficedula parva</i> , dudek <i>Upupa epops</i> , wilga <i>Oriolus oriolus</i> , bocian czarny <i>Ciconia nigra</i> – co 5-10 lat; dla bociana czarnego wskazana jest coroczna ocena na początku okresu lęgowego.	Cały rezerwat.

Załącznik nr 3

Lokalizacja działań ochronnych dotyczących ograniczania antropopresji wzdłuż udostępnionego szlaku³⁾

³⁾ Na podstawie Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku w sprawie wyznaczenia szlaku udostępnionego dla ruchu pieszego w rezerwacie przyrody „Cisy w Czarnem”.

Uzasadnienie

Plan ochrony rezerwatu przyrody został opracowany na podstawie art. 19 ust. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651), zgodnie z art. 20 ust. 1 i 2 oraz w związku z art. 20 ust. 5 tej ustawy, z dostosowaniem zakresu prac do zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych oraz wartości kulturowych rezerwatu. Projekt planu sporządzono uwzględniając treść rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94 poz. 794), w tym uwzględniając zakres planu ochrony rezerwatu przyrody, określony w art. 20 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Plan ochrony rezerwatu sporządza się na okres 20 lat.

Rezerwat „Cisy w Czarnem” o powierzchni 25,20 ha został powołany na mocy zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 14 lutego 1957 roku w sprawie uznania za rezerwat przyrody (MP Nr 18 poz. 141) w celu zachowania „jednego z największych stanowisk cisa w Polsce”. Akt ten został zmieniony na mocy zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku w sprawie rezerwatu „Cisy w Czarnem”.

Rezerwat zlokalizowany jest w powiecie człuchowskim, w gminie Rzeczenica, na gruntach Skarbu Państwa w zarządzie PGL LP Nadleśnictwa Czarne Człuchowskie. Rezerwat położony jest poza obszarami Natura 2000.

Głównym przedmiotem ochrony rezerwatu jest bogata populacja cisa pospolitego *Taxus baccata*. Pierwsze dane z początku XIX w. mówią o około 600 osobnikach występujących na terenie obecnego rezerwatu. W 1961 r. zinwentaryzowano 517 egzemplarzy cisa, natomiast w 2010 r. (w trakcie badań do planu ochrony rezerwatu) tylko 295 żywych osobników. W 2010 r. oceniono również stan zdrowotny cisów. Porównując uzyskane dane z informacjami z ubiegłych lat stwierdzono, że zdrowotność cisów uległa znacznemu pogorszeniu. Około 90% dojrzałych osobników posiada koronę nieregularną i przerzedzoną. Część cisów posiada uschnięty wierzchołek i nieregularny krzaczasty pokrój wynikający z bocznego oświetlenia. Liczne są osobniki martwe lub zamierające. Odnotowano również słabe odnowienie cisa i masowe zamieranie młodego pokolenia; tylko nieliczne siewki mają więcej niż 1-2 lata.

W trakcie sporządzania planu ochrony wytypowano kilka prawdopodobnych przyczyn złego stanu zdrowotnego cisa: w rezerwacie „Cisy w Czarnem”:

- wykonanie w 1962 r. kanału i licznych rowów odwadniających łąki sąsiadujące z rezerwatem, na skutek czego poziom wód gruntowych w rezerwacie obniżył się o 0,8-1,1 m; melioracje te gwałtownie pogorszyły warunki siedliskowe, szczególnie dla dojrzałych osobników cisa (mniejsze znaczenie miały dla młodych cisów oraz przyszłych pokoleń);

- znaczne zacinienie wynikające z bujnego rozwoju wszystkich warstw drzewostanów – powoduje ono nie tylko słabszy rozwój i zamieranie starszych osobników, ale również zamieranie młodego pokolenia;
- nagłe odświeżenie cisów na skutek wykonywanych działań lub przyczyn naturalnych (wiatrołomy, obumieranie drzew) – zbyt gwałtowna lub znaczna zmiana oświetlenia cisów powoduje ich zamieranie, a duży wzrost bocznego oświetlenia – tworzenie długich gałęzi bocznych zniekształcających pokrój roślin;
- obecność gatunków niekorzystnie wpływających na cisa i intensywnie odnawiających się w rezerwacie, takich jak buk i świerk, które powodują znaczne zacinienie, tworzą grubą warstwę ścioly utrudniającą kiełkowanie, negatywnie wpływają na właściwości gleby;
- niekorzystny stan środowiska glebowego, możliwa obecność patogennych dla cisa grzybów, np. *Cylindrocarpon radicola*;
- dostęp do cisów zwierząt zgryzających pędy cisów lub ich nasiona – zwierzyna płowej, zajęcy oraz licznych w rezerwacie nornic.

Dla poprawy warunków ekologicznych oraz zachowania populacji cisa konieczne jest podjęcie działań ochronnych. Będą one dotyczyły głównie terenu rezerwatu oraz jego najbliższego otoczenia.

Szczególnie istotne i pilne jest przerzedzenie drzewostanu we wszystkich jego piętrach, tak aby polepszyć warunki świetlne dla cisa. Zadanie to musi być jednak wykonywane stopniowo, np. poprzez usuwanie pojedynczych konarów, okorowanie niektórych drzew, wycięcie drzew w sposób nie powodujący dużych luk, zawsze po określeniu indywidualnych potrzeb poszczególnych osobników cisa. Ze względu na negatywne oddziaływanie na siedlisko w trakcie prześwietlania niższych warstw lasu należy usuwać świerk, brzozę, czeremchę amerykańską, a także inne gatunki drzew i krzewów, przede wszystkim buka, w sytuacjach, gdy ich zwarcie uniemożliwia rozwój cisa. Drzewa wycinane w trakcie prac powinny pozostać w rezerwacie, jednak zbyt duża ilość „martwego” drewna może utrudnić rozwój młodych cisów oraz uniemożliwiać wykonywanie działań ochronnych, w takich przypadkach drewno należy usunąć.

Eliminacja gatunków niezgodnych siedliskowo i ekspansywnych (świerk, czeremcha amerykańska) wpłynie również pozytywnie na strukturę fitocenozy leśnych rezerwatu.

Dla zachowania cisa w rezerwacie konieczne jest zabezpieczenie całej populacji przed zwierzyną płową oraz gryzoniami, które odporne są na taksynę (trujący alkaloid występujący w igłach, nasionach i drewnie cisa). Optymalnym rozwiązaniem jest utrzymanie szczelnego ogrodzenia całego rezerwatu, które uniemożliwi przedostawanie się większych zwierząt (jelenie, sarny, zajęcy). W rezerwacie przez szereg lat były również stosowane indywidualne osłony z siatki dla pojedynczych młodych cisów lub ich grup. Spełniły one swoją rolę, ale stwarzają też zagrożenia: w osłonach gromadzą się liście, które mogą zagłuszać siewki cisa, a zbyt długie stosowanie osłony może zniekształcać lub uszkadzać rosnące cisy; zdarzało się również, że zwierzęta ogryzały wystające poza osłonę gałązki lub

wierzchołki cisów. Jednak indywidualne osłony mogą być stosowane w przypadku konieczności wzmocnienia ochrony cisów (poza ogrodzeniem całego rezerwatu).

Rezerwat otoczony jest przez lasy, poza północno-wschodnią granicą, która kontaktuje się rozległymi łąkami. W przeszłości łąki były trwale zabagnione, a znaczna wilgotność gleby i powietrza pozytywnie wpływała na rozwój cisów. W 1962 roku łąki zostały przecięte siecią kanałów i rowów, co spowodowało obniżenie poziomu wód gruntowych w rezerwacie o 0,8-1,1m oraz zmniejszenie wilgotności powietrza. Prace te spowodowały nie tylko niekorzystne zmiany siedliskowe (klimatyczne i glebowe) w rezerwacie, ale również prawdopodobnie zapoczątkowały obumieranie cisów (zwłaszcza starszych osobników). W chwili obecnej z pewnością nie można przywrócić warunków wodnych sprzed 1962 roku, ale w celu stabilizacji poziomu wody w rezerwacie zaplanowano niewielkie przegrody piętrzące na rowach przebiegających wzdłuż jego granic.

Dla ustabilizowania warunków ekologicznych w rezerwacie, nie stwarzania otwartych powierzchni przy jego granicy powodujących zwiększenie oświetlenia i zmniejszenie wilgotności, w sąsiedztwie rezerwatu nie należy wykonywać rębni przynajmniej w odległości dwóch wysokości drzew (z dopuszczeniem koniecznych prac pielęgnacyjnych i usuwaniem świerka). Przy granicy rezerwatu należy zachować strefę wspomagającą zachowanie jak najlepszych warunków ekologicznych w rezerwacie.

Głównym przedmiotem ochrony rezerwatu jest populacja cisa. Jednak kompleksowe badania wykonywane w trakcie sporządzania planu ochrony wykazały również inne wartości tego terenu. Wynikają one przede wszystkim ze znacznego wieku drzewostanu (dochodzącego do 230 lat) oraz długiego okresu ochronnego tego obszaru (rezerwat powstał około 60 lat temu). W ekosystemach leśnych zachodzą procesy renaturyzacji polegające na stopniowym ustępowaniu nasadzonej sosny (kończy się jej wiek biologiczny i nie odnawia się) oraz spontanicznym wkraczaniu gatunków właściwych dla siedlisk kwaśnych buczyn i grądów. Niestety wśród gatunków, które wpływają niekorzystnie na ekosystemy rezerwatu oraz są na tym terenie bardzo ekspansywne, należy wymienić świerka i czeremchę amerykańską. Gatunki te powinny być eliminowane z rezerwatu oraz jego otoczenia.

Ze znacznym wiekiem drzewostanu, obecnością licznych drzew dziuplastych, zamierających i martwych związane są też inne walory rezerwatu – biota porostów bogata w gatunki rzadkie, narażone na wymarcie i wymierające oraz cenna ornitofauna. Wśród stwierdzonych 25 gatunków ptaków lęgowych na szczególną uwagę zasługują: dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, muchołówka mała *Ficedula parva*, dudek *Upupa epos*, wilga *Oriolus oriolus*, bocian czarny *Ciconia nigra* (gniazdował w latach 2010-2011).

Realizacja planu ochrony, oprócz zachowania populacji cisa, powinna również uwzględniać potrzeby ochronne innych składników biocenoz. Dla utrzymania populacji lęgowych ptaków konieczne jest przestrzeganie okresu ochronnego obejmującego czas lęgów i wychowu piskląt, tj. od początku marca do końca sierpnia. W tym czasie w rezerwacie oraz jego otoczeniu nie powinny być

wykonywane żadne prace, które powodują hałas i płoszenie, a zwłaszcza wycinka drzew. Podczas odsłaniania cisów należy również, o ile to możliwe, zachować wszystkie dziuplaste drzewa.

Rezerwat położony jest w dużym kompleksie leśnym, z dala od większych miejscowości, nie jest więc narażony na znaczną antropopresję wynikającą z turystyki i rekreacji. Wyznaczona ścieżka służy do realizacji zajęć edukacyjnych dla uczniów, pozwala również na zapoznanie się z jego walorami bez zbytej ingerencji w środowisko rezerwatu. Szlak ten został udostępniony dla ruchu pieszego⁴⁾, planuje się wyposażyć go w tablice informujące o zasadach ochrony rezerwatów przyrody oraz walorach rezerwatu „Cisy w Czarnem”. Przy wejściu do rezerwatu stoi wiata, która służy celom edukacyjnym i turystycznym.

Utrzymanie walorów rezerwatu „Cisy w Czarnem” jest uzależnione nie tylko od realizacji działań z zakresu ochrony czynnej w rezerwacie, ale również zachowania w otoczeniu rezerwatu warunków sprzyjających rozwojowi cisa. Dotyczy to głównie zapewnienia odpowiedniej wilgotności gleby i powietrza poprzez:

- nie podejmowanie w otoczeniu rezerwatu działań, które mogłyby obniżyć poziom wód gruntowych lub zwiększyć jego wahania w rezerwacie;
- zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania gruntów w otoczeniu rezerwatu, tj. terenów leśnych, użytków zielonych i nieużytków.

Służyć temu będą wskazania do gospodarki leśnej realizowanej w lasach otaczających rezerwat oraz do dokumentów planistycznych gminy Rzeczenica.

Realizacja planu ochrony rezerwatu będzie wymagała monitoringu prowadzonych prac i ich wpływu na cisy, oceny stanu zdrowotnego cisów w okresie obowiązywania planu, a także oceny stanu innych cennych elementów biocenoz. Dla oceny rezultatów wykonywanych prac oraz stanu zdrowotnego poszczególnych osobników należy zachować istniejące oznaczenie cisów (metalowe tabliczki z numerkami, a w razie konieczności – wykonanie dodatkowych tabliczek lub zastąpienie istniejących nowymi). Taki system rejestracji cisów istnieje w rezerwacie od 1961 roku i pozwala na prześledzenie stanu wszystkich zinwentaryzowanych osobników.

Dużym walorem rezerwatu jest ornitofauna lęgowa, zaplanowano zatem ocenę obecności i statusu lęgowego najcenniejszych gatunków. W szczególności należy zwrócić uwagę na obecność bociana czarnego, który gniazdował w rezerwacie w latach 2010-2011. Ocenę obecności bociana należałoby przeprowadzić corocznie na początku okresu lęgowego i w przypadku potwierdzenia gniazdowania bezwzględnie powstrzymać się od jakichkolwiek prac w okresie lęgowym w strefie przynajmniej 200 m od gniazda (również poza rezerwatem).

Nie wskazuje się obszarów i miejsc udostępnionych do celów edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, sportowych, amatorskiego połowu ryb i rybactwa, ze

⁴ Na mocy zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w sprawie wyznaczenia szlaku udostępnionego dla ruchu pieszego w rezerwacie przyrody „Cisy w Czarnem”.

względu na zagrożenie dla przedmiotów ochrony rezerwatu i przeciwdziałanie antropopresji. Do celów naukowych rezerwat może być udostępniony wyłącznie na wniosek zainteresowanego, po uzyskaniu zezwolenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku określającego zakres i zasady prowadzenia badań, pod warunkiem, że badania nie spowodują negatywnego oddziaływania na cele ochrony przyrody rezerwatu.

Nie wskazuje się miejsc, w których może być prowadzona działalność wytwórcza, handlowa i rolnicza, ze względu na sprzeczność powyższych form działalności z celami ochrony przyrody w rezerwacie.

Utrzymuje się zakaz wprowadzania psów na teren rezerwatu, ze względu na możliwość płoszenia gniazdujących tam ptaków i innych zwierząt.

Środki finansowe na realizację działań ochronnych, edukacyjnych oraz monitoring w większości planuje się pozyskać z funduszy wspierających ochronę przyrody, w związku z czym wysokość dofinansowania będzie decydować o zakresie i terminie realizacji zaplanowanych działań. Zatwierdzony plan ochrony będzie stanowił podstawę merytoryczną i formalną do aplikowania o środki finansowe do funduszy wspierających czynną ochronę przyrody.

W planie ochrony nie uwzględniono wyników audytu krajobrazowego, gdyż dla województwa pomorskiego takiego audytu jeszcze nie przeprowadzono.

Projekt zarządzenia został przesłany do zarządcy terenu – Nadleśnictwa Czarne Człuchowskie oraz do Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinku (pismo nr RDOŚ-Gd-PNII.6202.2.2016.DS.1 z dnia 12.01.2016 r.). Nadleśnictwo Czarne Człuchowskie oraz RDLP w Szczecinku przedstawiły uwagi do planu na spotkaniu, które odbyło się w siedzibie Nadleśnictwa w dniu 16.03.2016 r. Zastrzeżenia dotyczyły przede wszystkim:

- zagrożeń dla rezerwatu wynikających z gospodarki leśnej realizowanej poza granicami rezerwatu (rębnie w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu, obecność świerka w drzewostanach otaczających rezerwat) ;
- sposobu wykonywania gospodarki leśnej w otoczeniu rezerwatu (zaniechanie wykonywania rębni w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu, stopniowe usuwanie świerka z otoczenia rezerwatu);
- działania polegającego na wykaszaniu łąk w granicach rezerwatu.

Ustalono, że zapisy dotyczące wykonywania gospodarki leśnej w otoczeniu rezerwatu wskazane w zał. 1 ust. 2 pkt 1 i 2 oraz ust. 8 pkt 1 i 2 służą celom rezerwatu oraz ograniczaniu zagrożeń dla populacji cisa, a tym samym będą uwzględnione podczas realizacji gospodarki leśnej w otoczeniu rezerwatu w zakresie wskazanym w planie ochrony.

Zrezygnowano z zapisu dotyczącego koszenia zdegradowanych fitocenozy łąkowych (oddz. 262c, f, g), gdyż uznano, że działania te nie służą celom rezerwatu, a ze względu na sąsiedztwo rezerwatu z rozległymi ekosystemami łąkowymi nie ma potrzeby zwiększania bioróżnorodności rezerwatu w tym zakresie. Prace polegające na wykaszaniu tych fitocenozy oraz wynoszeniu pokosu z rezerwatu, ze względu na brak dróg w obrębie rezerwatu oraz jego ogrodzenie, byłoby kosztowne oraz

mogłoby spowodować mechaniczne uszkodzenia cisów. Ustalono, że na powierzchniach tych dopuszcza się naturalną sukcesję z wyłączeniem gatunków inwazyjnych – świerka i czeremchy amerykańskiej, które będą eliminowane.

Projekt planu ochrony został pozytywnie zaopiniowany przez Regionalną Radę Ochrony Przyrody w Gdańsku (uchwała nr 6/2016 z dnia 3 marca 2016 r.), pomimo uwag przedstawiciela RDLP w Szczecinku. Zastrzeżenia RDLP w Szczecinku zostały omówione na spotkaniu w Nadleśnictwie Czarne Człuchowskie w dniu 16 marca 2016 r.